

Položaj osetljivih grupa u procesu pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji

PREGLED STANJA: POLOŽAJ DECE

15.12.2021.

Položaj osetljivih grupa iz aspekta ispunjavanja obaveza u procesu pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji

Evropske integracije predstavljaju strateški cilj Vlade Republike Srbije. Proces usvajanja neophodnih zakonskih regulativa i jačanje administrativnih kapaciteta kontinuirano teče od početka pristupnih pregovora 2014. godine. Međutim, radi unapređenja procesa pristupanja Evropska unija (EU) je 5. februara 2020. godine usvojila novu metodologiju pristupanja pod nazivom „Unapređenje procesa pristupanja – kredibilna perspektiva EU za Zapadni Balkan”.¹ Evropska komisija je 9. marta 2021. godine usvojila dokument kojim se nova metodologija primenjuje i na Srbiju i Crnu Goru.² Ova metodologija izmenila je način praćenja uspešnosti Srbije u procesu pristupanja EU tako da se radi dinamičnijeg procesa i ubrzavanja reformi koje kandidati treba da sprovedu, pregovaračka poglavlja organizuju po tematskim klasterima. Pregovori će se otvarati u svim poglavljima iz klastera odjednom, nakon što se ispune merila za otvaranje poglavlja. Pregovaračka poglavlja su podeljena u 6 klastera: 1. Osnove; 2. Unutrašnje tržište; 3. Konkurentnost i inkluzivni rast; 4. Zeleni dogovor i održiva povezanost; 5. Resursi, poljoprivreda i kohezija; 6. Spoljni odnosi.

Osetljive grupe svoje mesto imaju prevashodno u okviru prvog (poglavljje 23 Pravosuđe i osnovna prava) i trećeg klastera (poglavljje 19 Socijalna politika i zapošljavanje), a prožimaju se i kroz ostale klastere na svojevrsan način. Ovakva metodologija donela je izvesne promene i unutar institucionalnog sistema Republike Srbije te je u maju 2021. godine usvojena Odluka o formiranju Koordinacije za vođenje pregovora o pristupanju Republike Srbije Evropskoj uniji i Tima za podršku pregovorima.³ Na taj način se nastojalo uskladiti sa novom metodologijom praćenja uspeha u pristupanju Srbije Evropskoj uniji ali i pored izvesnih aktivnosti 2020. godine Srbija nije otvorila nijedno poglavljje, a ni očekivani treći klaster tokom prve polovine 2021. godine. 2020. godina u pogledu evropskih integracija ostaće upamćena kao godina izmene postojećih okvira i prioriteta EU ali i po COVID-19 epidemiji koja je između ostalog negativno uticala na dinamiku procesa evropskih integracija Srbije. Ipak, pomaci postoje. Vlada Republike Srbije usvojila je Pregovaračku poziciju i Akcioni plan za Poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje i revidirani Akcioni plan za Poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava.

Sa druge strane primetno je kašnjenje u sprovođenju aktivnosti koje su

predviđene ovim planovima koje su važne za unapređenje položaja osetljivih grupa. Aktivnosti se, pre svega, odnose na poboljšanje strateškog i zakonodavnog okvira i drugih javnih politika od značaja za unapređenje položaja osetljivih grupa. Program reformi politike zapošljavanja i socijalne politike je okončan, a izrada sličnog dokumenta nije predviđena što je značajno imajući u vidu da ne postoji sveobuhvatni dokument koji uvezuje politike zapošljavanja, obrazovanja, socijalne zaštite i sl. Dodatno, sprovođenje strukturnih reformi u oblasti socijalne zaštite i inkluzije definisanih Programom ekonomskih reformi već nekoliko godina ocenjeno kao ograničeno (*limited*), nedovoljno (*insufficient*) ili delimično (*partial*) implementirano od strane Evropske komisije.⁴

Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva Vlade Republike Srbije pokrenuo je inicijativu za izradu analitičkog osvrta na položaj osetljivih grupa u kontekstu pristupanja EU sa sledećim ciljem:

- da se poveća vidljivost izazova sa kojima se suočavaju ranjive društvene grupe u Republici Srbiji;
- da se informišu zainteresovane strane o trenutnim procesima u razvoju strateškog i zakonskog okvira u oblasti socijalnog uključivanja;
- da se podstakne dijalog i saradnja na ispunjavanju obaveza u procesu pristupanja Srbije EU u oblasti socijalnog uključivanja.

Serijski informativno-analitički pregledi stanja o položaju ranjivih grupa u kontekstu ispunjavanja obaveza u

procesu evropskih integracija namenjena je širokom krugu zainteresovanih strana: donosiocima odluka, državnoj administraciji i zaposlenima u jedinicama lokalne samouprave, razvojnim partnerima, organizacijama civilnog društva, akademskoj zajednici, novinarima/kama i drugim akterima.

Pregled stanja obuhvata sledeće osetljive grupe: osobe sa invaliditetom, LGBTI, žene, deca, stariji, mladi, Romi i Romkinje, nacionalne manjine, migrante i tražioce azila i osobe koje žive sa HIV-om. Ova analiza tiče se položaja dece u procesu pristupanja Srbije Evropskoj uniji.

Položaj dece u Evropskoj uniji

Svako dete u Evropi i širom sveta treba da uživa ista prava i da živi bez diskriminacije i zastrašivanja bilo koje vrste. U Strategiji Evropske unije o pravima deteta, Komisija se bavi stalnim i novim izazovima i predlaže konkretne akcije za zaštitu, unapređenje i ispunjenje prava deteta u današnjem svetu koji se stalno menja.⁵ Strategija EU o pravima deteta, usvojena 2021. godine, pokriva 6 tematskih oblasti: participacija dece u političkom i demokratskom društvu; socio-ekonomsko uključivanje, zdravstvena zaštita i obrazovanje; sprečavanje nasilja nad decom i obezbeđivanje zaštite dece; pravosuđe po meri deteta; digitalno i informaciono društvo i globalna dimenzija.⁶ Strategija je u potpunosti usklađena sa Konvencijom UN o pravima deteta, Poveljom o osnovnim pravima EU, kao i Ciljevima održivog razvoja UN (UN *Sustainable Development Goals* - SDG Agenda 2030).⁷

Pored Strategije EU o pravima deteta, u cilju prekidanja cikličnog ponavljanja siromaštva i socijalne isključenosti među generacijama,

EU je uvela Garanciju za decu (*European Child Guarantee*). EU Garancija za decu pruža smernice i sredstva za države članice da podrže decu u stanju potrebe, odnosno osobe mlađe od 18 godina u riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti.⁸

Položaj dece u Republici Srbiji

Ujedinjene nacije su, 20. novembra 1989. godine, na zasedanju Generalne skupštine usvojile Konvenciju o pravima deteta.⁹ Ratifikacijom Konvencije o pravima deteta, koja je stupila na snagu 2. novembra 1990. godine, preuzete su obaveze usaglašavanja normativnog i institucionalnog sistema Republike Srbije sa odredbama Konvencije.¹⁰ Pored Konvencije o pravima deteta, Republika Srbija je ratifikovala i dva dodatna protokola koja su doneta uz Konvenciju o pravima deteta: Opcioni protokol o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji¹¹ i Opcioni protokol o učešću dece u oružanim sukobima¹² 2002. godine.

Pored Konvencije o pravima deteta, položaj ove naročito ranjive grupacije uređen je, kako u međunarodnim okvirima, tako i u Republici Srbiji, i odredbama ključnih instrumenata u oblasti ljudskih prava, poput Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima¹³, koji u čl. 8. zabranjuje svaki oblik ropstva, robovskog položaja i prinudnog rada; i Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima¹⁴ koji u čl. 10. preporučuje državama da sankcionišu svaku ekonomsku eksploataciju dece i mladih ljudi, kao i rad u uslovima koji mogu biti opasni po njihov život; kao i konvencija bitnih za zaštitu i bezbednost dece, poput Konvencije o zaštiti dece i saradnji u oblasti međudržavnog usvojenja¹⁵ koja je doneta sa ciljem uspostavljanja garancija

međunarodnih usvojenja u najboljem interesu deteta i poštovanja osnovnih prava koja su mu priznata međunarodnim pravom; Konvencije o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja¹⁶ (Lanzarot konvencija) Saveta Evrope koja je najsveobuhvatniji pravni instrument o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja; Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici¹⁷ (Istanbulska konvencija) koja propisuje obaveze države u zaštiti i podršci za decu-svedoke nasilja prema ženama i nasilja u porodici, kao i zaštitu žrtava od daljeg nasilja; Konvencije o visokotehnološkom kriminalu¹⁸ (Budimpeštanska konvencija) Saveta Evrope koja sadrži definiciju šta se može smatrati iskorišćavanjem dece u pornografiji i definiše aktivnosti koje su povezane sa proizvodnjom ili distribucijom pornografskog materijala.

Republika Srbija je u cilju sprovođenja preuzetih obaveza ratifikacijom Konvencije o pravima deteta, 2004. godine usvojila Nacionalni plan akcije za decu. Plan je sproveden do isteka 2015. godine. U tom periodu izrađena su tri izveštaja o primeni Konvencije o pravima deteta u Republici Srbiji.¹⁹ Od 2015. godine, Srbija međutim nije izradila novi Plan akcije za decu i sve aktivnosti vezane za unapređenje položaja dece dešavaju se kroz neke druge procese (poput procesa pristupanja EU), i ne postoji jedinstveno strateško usmerenje Republike Srbije u pogledu unapređenja položaja dece.

Nema zvanične definicije ko se smatra detetom u Republici Srbiji. Uvreženo je shvatanje da su deca maloletna lica. Uzimajući u obzir da je ovaj pregled stanja samo deo serije pregleda koji prate položaj osetljivih grupa u procesu pristupanja EU,

te da je izrađen i pregled o mladima, ali i Zakon o mladima koji u mlade ubraja lica starosti 15 do 30 godina, decom ćemo, u ovom pregledu, smatrati lica uzrasti do 15 godina.²⁰

Premda se normativni i strateški okvir kontinuirano unapređuju i usklađuju sa međunarodnim konvencijama, položaj dece u Republici Srbiji i dalje je ranjiv. U predškolskim ustanovama nema dovoljno mesta za veće uključivanje dece u rano obrazovanje i vaspitanje, u sistemu socijalne zaštite kontinuirano raste broj dece na evidenciji centara za socijalni rad. Posebno zabrinjava i dalje visoka incidenca nasilja različitih oblika nasilja nad decom. Ranjivost njihovog položaja, dodatno je pogoršana pandemijom virusa COVID-19.

Socio-ekonomski položaj dece u Republici Srbiji

U okviru ovog poglavlja bavimo se socio-ekonomskim položajem dece u Republici Srbiji kroz sagledavanje njihovog materijalnog položaja, položaja u obrazovnom sistemu, pristupa zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti, kao i nasilja nad decom.

Demografski pokazatelji Republike Srbije vezani za decu

Prema procenama Republičkog zavoda za statistiku (RZS) u Republici Srbiji je 2019. godine bilo 984.675 dece uzrasta do 14 godina, što je 14,28% ukupnog broja stanovnika. Broj dece se u apsolutnom iznosu smanjio u odnosu na 2019. godinu, ali je udeo ostao gotovo nepromenjen, što ukazuje na istovetan tempo smanjenja broja dece i ukupne populacije.

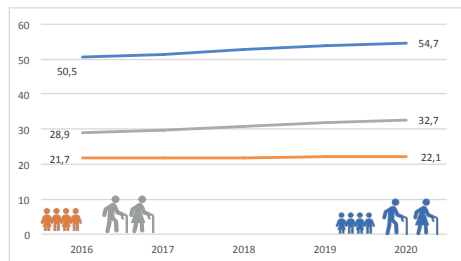
U ukupnom broju dece, dominiraju dečaci kojih je 51,5%. Ujedno, udeo dečaka starosti 0-14 godina u ukupnom broju

muškaraca nešto je veći u odnosu na udeo devojčica (0-14) u ukupnom broju žena (15,1% i 13,5% respektivno).

Koeficijenti zavisnost stanovništva kao osnovni demografski pokazatelji, značajan su pokazatelj opterećenosti radnog kontingenta vanradnim. Koeficijent ukupne zavisnosti, koji posmatra odnos dece do 14 godina starosti i starijih od 65 godina sa jedne strane i stanovništva radnog uzrasta (15-64) sa druge strane, pokazuje koliko svaka osoba u radnom dobu mora, uz ostale neizmenjene okolnosti, proizvesti dobara kako bi osigurala egzistenciju za sebe i za izvestan broj osoba u zavisnom dobu. Koeficijent ukupne zavisnosti stanovništva može se razložiti na dva specifična koeficijenta, koji ukazuju na strukturu zavisnosti: koeficijent zavisnosti mlađeg stanovništva²¹ i koeficijent zavisnosti starijeg stanovništva.²² Više vrednosti koeficijenta zavisnosti mlađih u odnosu na koeficijent zavisnosti starijih u strukturi starosne zavisnosti posmatrano dugoročno predstavlja značajan izvor radne snage, koja će i kvalitativno i kvantitativno moći da zameni starosne grupe stanovništva koje izlaze iz radnog doba. S druge strane visok koeficijent starosne zavisnosti mlađih zahteva veća materijalna ulaganja.²³

U Republici Srbiji proteklih godina, vrednost ukupnog koeficijenta zavisnosti raste, uz brži rast zavisnosti starijih od zavisnosti mlađih, što sve ukazuje na negativne demografske tendencije, koje će, dugoročno posmatrano, najveće efekte imati na tržište rada i mogućnost obezbeđenja dovoljne količine materijalnih dobara i usluga.

Grafikon 1. Koficijenti zavisnosti stanovništva u periodu 2016–2020. godina

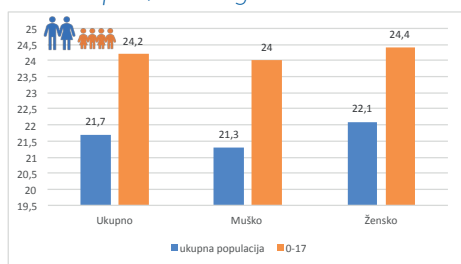

Izvor: RZS

Materijalni položaj dece

Prema najnovijim podacima Republičkog zavoda za statistiku, 2020. godine, u Republici Srbiji deca i mladi su najviše bili izloženi riziku od siromaštva. Dok je stopa rizika siromaštva²⁴ za celokupnu populaciju iznosila 21,7%, kod dece i mladih starosti do 18 godina, iznosila je čak 24,2%.²⁵

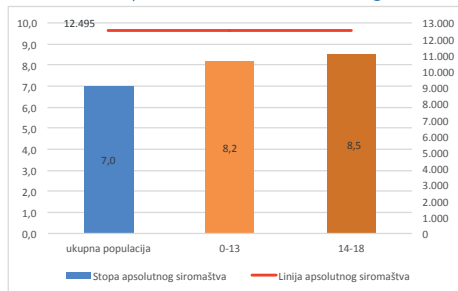
Grafikon 2. Stopa rizika od siromaštva po starosti i polu, 2020. godine

Izvor: SILC, RZS

Prema poslednjim objavljenim podacima Tima za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, 2019. godine 8,2%, dece starosti do 13 godina bilo je apsolutno siromašno.²⁶ Istovremeno stopa apsolutnog siromaštva ukupne populacije bila je 7%.²⁷

Grafikon 3. Stopa i linija apsolutnog siromaštva, prema starosti, 2019. godine

Izvor: Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva

Obrazovanje

Spremnost dece za osnovnu školu može se unaprediti kroz pohađanje programa obrazovanja u ranom detinjstvu ili kroz pohađanje predškolskog obrazovanja.

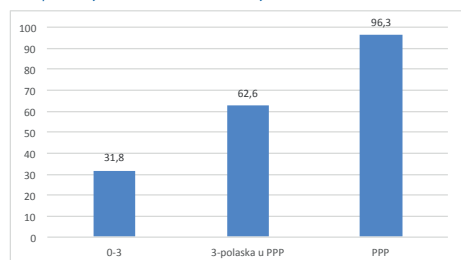
Programi obrazovanja u ranom detinjstvu u Srbiji su uglavnom organizovani u sklopu sistema predškolskog obrazovanja. Predškolsko obrazovanje i vaspitanje je namenjeno deci starosti od 6 meseci do polaska u osnovnu školu i organizuje se u tri glavna modaliteta, u zavisnosti od uzrasta deteta:

- jaslice – za decu starosti od 6 meseci do 3 godine;
- vrtić – za decu starosti od 3 do 5 godina;
- pripremni predškolski program – za decu starosti od 5 do 6 godina.

Pripremni predškolski program (PPP) se sprovodi u vrtićima ili u osnovnim školama (samo kada u vrtićima nema dovoljno mesta / fizičkih kapaciteta). Prvi deo obaveznog obrazovanja predstavlja PPP u trajanju od devet meseci i obavezan je od 2007. godine.

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku²⁸, u Republici Srbiji 2020. godine bilo je 456 predškolskih ustanova sa 2.825 objekata (vrtića). U predškolsko vaspitanje i obrazovanje bilo je uključeno 50.635, odnosno 31,8% dece jasnog uzrasta (0-3 godine). Obuhvat dece predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem u vrtićkom uzrastu (3 godine do polaska u PPP) bio je znatno viši i iznosio je 62,6% (101.400 dece). U PPP je bilo upisano 64.535 dece (96,3% odgovarajućeg uzrasta).

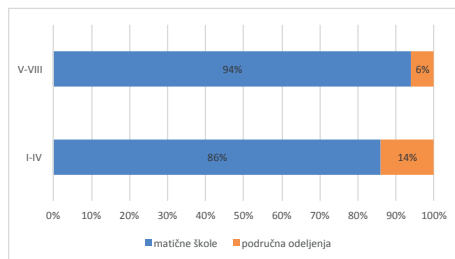
Grafikon 4. Obuhvat dece predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem

Izvor: RZS, DevInfo, Republika Srbija – Profil, Oktobar 2021.

Iste godine radilo je 1.136 škola i još 2.102 područna odeljenja. Niže razrede (I-IV) pohađao je 253.061 učenik, a više razrede (V-VIII) 257.515 učenika. Neto stopa obuhvata osnovnim obrazovanjem bila je 93,5%, a stopa završavanja osnovne škole 95,9%. Stopa odustajanja od osnovnog obrazovanja iznosila je 0,4%.²⁹

Grafikon 5. Učenci upisani u osnovne škole, 2020. godine

Izvor: RZS, DevInfo, Republika Srbija – Profil, Oktobar 2021.

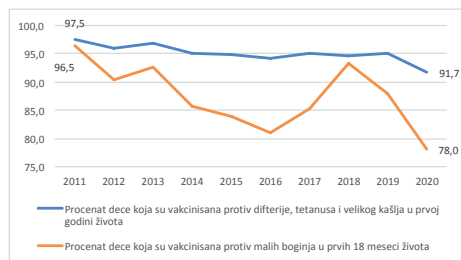
Položaj romske dece u obrazovanju i dalje je nepovoljniji u odnosu na decu iz većinske populacije. I dalje veliki procenat romske dece napušta školovanje, stopa tranzicije između osnovne i srednje škole je niska, kao i uključenost dece u programe ranog obrazovanja i sistem predškolskog vaspitanja i obrazovanja.³⁰ MICS 6 podaci iz 2019. godine pokazuju da samo 7% romske dece uzrasta 36 – 59 meseci pohađa neki od predškolskih programa u odnosu na 61% dece iz opšte populacije. Obavezni pripremni predškolski program pohađa 76% romske dece u odnosu na 97% dece iz većinske populacije. Obuhvat obaveznim osnovnim obrazovanjem takođe nije potpun, 92% dece romske nacionalnosti upisuje osnovnu školu, u odnosu na 99% dece iz opšte populacije, a završava je 64% što je značajno niže od stope završavanja osnovne škole dece iz opšte populacije (100%). Iako postoji određeni pomak u odnosu na prethodne godine, razlika u obuhvatu dece romske nacionalnosti i dece iz opšte populacije srednjom školom je izrazito visoka – samo 28% dece iz romske populacije upisuje srednju školu, a završava je 61%, dok 94% dece iz opšte populacije upisuje srednju školu a stopa završavanja je 98%.³¹

Zdravlje i zdravstvena zaštita

Vakcinacija je dokazan način za kontrolu i iskorenjivanje infektivnih bolesti opasnih po život. Preporučena redovna vakcinacija za decu SZO preporučuje da sva deca budu vakcinisana protiv tuberkuloze, difterije, tetanusa, velikog kašlja, dečije paralize, malih boginja, hepatitisa B, hemofilusa influence tip b, pneumokoka, rotavirusa i rubele.³² Kalendar vakcinacije prema Nacionalnom programu vakcinacije Srbije sadrži sve navedene vakcine osim vakcine protiv rotavirusa.³³

U Republici Srbiji poslednjih deset godina značajno je opao obuhvat dece obaveznom vakcinacijom u prvim godinama života. Dok je 2011. godine taj obuhvat neznatno iznad 95%, neophodnih za zaštitu od infektivnih bolesti, 2020. godine taj procenat je značajno niži i nedovoljan da spreči širenje infekcije. Procenat dece koja su vakcinisana protiv difterije, tetanusa i velikog kašlja u prvoj godini života, 2020. godine iznosio je 91,7%, dok je procenat dece koja su vakcinisana protiv malih boginja (MMR) u prvih 18 meseci života iznosio samo 78%.

Grafikon 6. Obuhvat dece obaveznom vakcinacijom

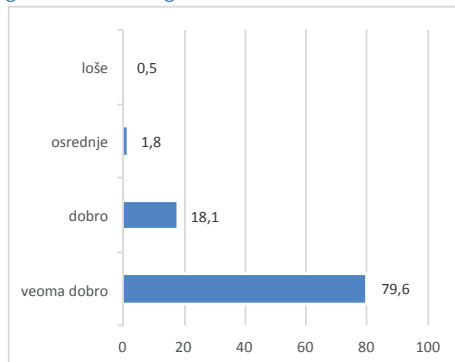

Izvor: DevInfo baza podataka, RZS

Prema podacima istraživanja MICS 6, obuhvat romske dece obaveznom vakcinacijom još je niži, nego u većinskoj populaciji. Rezultati ukazuju da je 85,3% romske dece vakcinisano protiv difterije, tetanusa i velikog kašlja u prvoj godini života, dok je svega 72,6% romske dece primilo MMR vakcinu u predviđanom roku.³⁴

Prema rezultatima Istraživanja zdravlja stanovništva Srbije (*European Health Interview Survey - EHIS*), većina roditelja (97,7%) je u 2019. godini procenila zdravlje svoje dece (5-14 godina) kao veoma dobro i dobro. U populaciji uzrasta od 7 do 14 godina taj udeo iznosi 97,3%.³⁵

Grafikon 7. Zdravstveno stanje dece 5-14 godina, 2019. godine

Izvor: EHIS, RZS i Batut

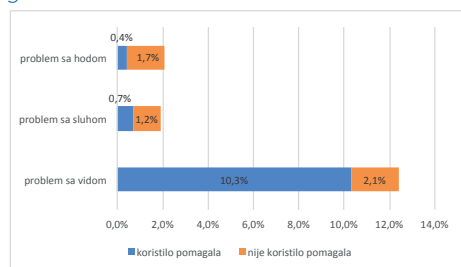
Dugotrajnu bolest ili zdravstveni problem (koji je trajao ili se očekuje da će trajati najmanje šest meseci) imalo je 7,9% dece uzrasta od 5 do 14 godina. U poslednjih 6 meseci ili duže, zbog zdravstvenih problema 3,2% dece u Srbiji je bilo ograničeno u aktivnostima koje obično rade druga deca istog uzrasta.³⁶

Problem sa vidom je imalo 12,4% dece u Srbiji uzrasta od 5 do 14 godina. Naočare

ili kontaktna sočiva je nosilo 10,3% dece. Deca uzrasta od 11 do 14 godina su značajno češće imala problem sa vidom (16,6%), u odnosu na decu starosti od 5 do 10 godina (9,3%).

Problem sa sluhom je imalo 1,9% dece uzrasta od 5 do 14 godina, a slušni aparat je nosilo samo 0,7% dece. Problem sa hodom je imalo 2,1% dece uzrasta od 5 do 14 godina, dok je pomagala za hod je koristilo 0,4% dece.

Grafikon 8. Problemi sa vidom, sluhom i hodom kod dece 5-14 godina, 2019. godine

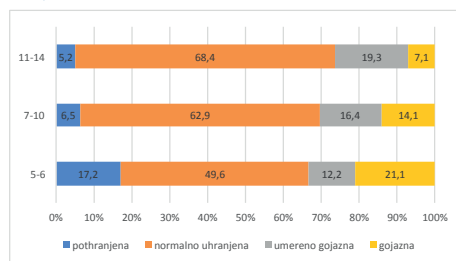

Izvor: EHIS, RZS i Batut

Jedna od determinanti zdravlja dece jeste gojaznost. Dečja gojaznost povećava rizik od prevremene smrti i invaliditeta u odrasloj dobi. Najznačajnije posledice po zdravlje koje često ne postanu vidljive do odraslog doba su: kardiovaskularne bolesti, dijabetes, mišićnoskeletni poremećaji, neki tipovi maligniteta, kao i psihološki problemi.

Procenat gojazne dece uzrasta od 5 do 14 godina u 2019. godini u Republici Srbiji iznosio je 12,9%, dok je umereno gojazne bilo 16,6%. Značajno veći procenat gojazne (21,1%), ali i pothranjene dece (17,2%) zabeležen je među decom uzrasta od 5 do 6 godina.³⁷

Grafikon 9. Uhranjenost dece po starosnim grupama, 2019. godine

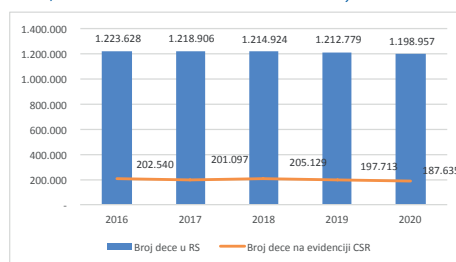

Izvor: EHIS, RZS i Batut

Socijalna zaštita

Za razliku od demografskih procesa u opštoj populaciji, odnosno smanjenja broja dece u Republici Srbiji, u sistemu socijalne zaštite broj dece kontinuirano raste. U toku 2020. godine na evidenciji centara za socijalni rad (CSR) je bilo ukupno 187.635 dece, što je 25,8% ukupnog broja dece u Republici Srbiji. U proteklih deset godina broj dece u sistemu socijalne zaštite je povećan za 15,8%.³⁸ Trend visoke zastupljenosti dece u sistemu socijalne zaštite prisutan je u poslednjih pet godina što ukazuje da su deca najranjivija kategorija stanovništva Republike Srbije.

Grafikon 10. Deca u sistemu socijalne zaštite

Izvor: RZSZ

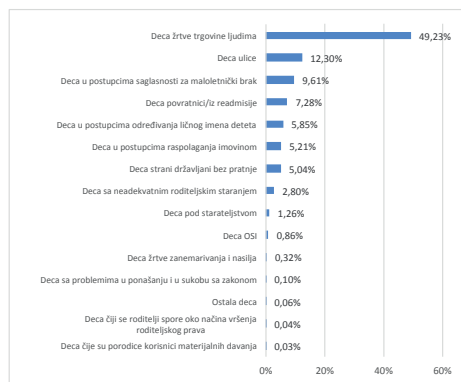
U starosnoj strukturi dece na evidenciji CSR dominiraju deca starosti 6 do 17

godina (75%), slede deca starosti 3 do 5 godina (15,2%) i deca starosti 0 do 2 godine (9,8%). Ova struktura razlikuje se od starosne strukture dece u ukupnoj populaciji.

Na evidenciji CSR je kontinuirano najveći procenat socio–materijalno ugrožene dece. U 2020. godini udeo ove korisničke grupe dece iznosio je 49,2%. Deca iz ove korisničke grupe koriste različite vidove materijalne pomoći koje se finansiraju iz republičkog ili lokalnog budžeta.³⁹

Grafikon 11. Deca na evidenciji CSR prema korisničkim grupama, 2020. godine

Izvor: RZSZ

U Republici Srbiji, glavna novčana davanja, finansirana iz budžeta, usmerena ka smanjenju siromaštva su novčana socijalna pomoć i dečiji dodatak. Oba davanja obezbeđuju se kroz sistem socijalne i dečije zaštite.

Novčana socijalna pomoć (NSP) je davanje usmereno siromašnim porodicama koje se dodeljuje u skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti.⁴⁰ Prema podacima Republičkog zavoda za socijalnu zaštitu (RZSZ), u 2020. godini od ukupno 90.028 porodica koje

su koristile novčanu socijalnu pomoć, 39.136 (43,5%) su porodice sa decom u kojima je bilo ukupno 78.911 dece.⁴¹ Preko trećine korisnika NSP, 2020. godine, bila su deca (36,2%). U odnosu na 2016. godinu, zabeleženo je smanjenje broja porodica sa decom korisnika NSP za 14,5%. Gotovo identično smanjenje zabeleženo je i u pogledu broja dece korisnika NSP (14,4%).

Uz pravo na NSP, deca predškolskog uzrasta iz porodica korisnika NSP imaju pravo na naknadu troškova boravka u predškolskoj ustanovi.⁴²

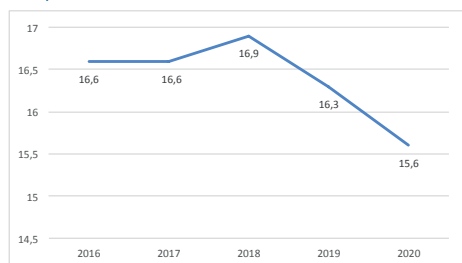
Dečiji dodatak (DD), u skladu sa Zakonom o finansijskoj podršci porodici sa decom,⁴³ dodeljuje se u jednakim iznosima za prva četiri deteta u porodici, podleže imovinskom cenzusu i uslovljen je redovnim pohađanjem škole. Od 2018. godine deca u porodicama sa jednim roditeljem dobijaju iznos uvećan za 30%, dok deca sa smetnjama u razvoju i invaliditetom dobijaju iznos uvećan za 50%. Starosna granica za dečiji dodatak je 19 godina. Kao izuzetak, starosna granica je 26 godina za decu sa smetnjama u razvoju i invaliditetom. Davanje se finansira iz državnog budžeta, a dodeljuju ga službe lokalne samouprave.

Prema podacima RZSZ, u 2020. godini pravo na dečiji dodatak ostvarilo je 262.606 dece iz 132.296 porodica. U proteklih deset godina, broj dece korisnika dečijeg dodatka smanjen je za 31%, dok se broj porodica dece korisnika dečijeg dodatka smanjio za 34,4%. U strukturi dece koja ostvaruju pravo na dečiji dodatak u proteklih 10 godina dominira udeo prvorođene dece, u 2019. godini 42,5%, dok je kontinuirano najmanji udeo četvrtođene dece koji u 2019.

godini iznosi 6%, što korespondira sa distribucijom dece po redosledu rođenja u opštoj populaciji.⁴⁴

Pored materijalnih davanja, u sistemu socijalne zaštite postoji čitav niz usluga namenjenih deci. Od 2016. godine kontinuirano opada udeo dece korisnika usluga sistema socijalne zaštite. Od ukupnog broja dece na evidenciji CSR, njih 15,6% koristilo je usluge socijalne zaštite.

Grafikon 12. Udeo dece korisnika usluga socijalne zaštite

Izvor: RZSZ

Prema članu 20 Konvencije o pravima deteta, svako dete koje privremeno ili trajno ne živi, ili u njegovom najboljem interesu nije da živi sa svojom porodicom treba da ima obezbeđenu posebnu zaštitu i podršku države.⁴⁵ Tokom 2020. godine, 5.837 dece, starosti 0-17 godina koristilo je usluge smeštaja.⁴⁶ Stopa dece na smeštaju⁴⁷ (domskom i porodičnom) na kraju 2020. godine iznosila je 4,8 i u odnosu na 2011. godinu povećana je za 4,3%.⁴⁸ Stopa dece u rezidencijalnim ustanovama iznosila je 0,5, a stopa dece u hraniteljskim porodicama 4,3%. Krajem 2020. godine u Republici Srbiji bilo je 4.247 hraniteljskih porodica.⁴⁹

Kretanje stope dece na domskom smeštaju i u porodičnom smeštaju u skladu je sa strateškim opredeljenjem

deinstitucionalizacije. U prethodnom desetogodišnjem periodu stopa dece u rezidencijalnom smeštaju beleži opadajući trend i ukupno smanjenje od 39,2% zbog čega Srbija spada u grupu evropskih zemalja sa najnižom stopom dece na rezidencijalnom smeštaju. U isto vreme, stopa dece na porodičnom smeštaju se povećala za 14,5% što ukazuje na potrebu unapređenja podrške porodici i razvoja usluga za podršku porodici, usluga predaha i savetodavno – terapijskih usluga.⁵⁰

Ukupni izdaci za dečiju zaštitu iz budžeta Republike Srbije u 2020. godini iznosili su 77,44 milijardi dinara. U ukupnim izdacima za dečiju zaštitu iz budžeta RS u 2020. godini novčana davanja su učestvovala sa udelom od 92,3%. U izdacima za smeštaj dece u okviru sistema socijalne zaštite, udeo izdataka za porodični smeštaj iznosi 70,9%, a udeo izdataka za domski smeštaj 29,1%.⁵¹

Bez sistemskog dugoročnog ulaganja u usluge namenjene porodici, usluge smeštaja ili materijalna davanja predstavljaju samo parcijalna rešenja koja ne utiču na druge, kompleksnije probleme i ranjivosti porodica koje vode u siromaštvo, materijalnu deprivaciju, diskriminaciju i psiho-socijalne probleme usled čega naravno trpe deca.⁵²

Nasilje nad decom

Nasilje u porodici je ponašanje kojim jedan član porodice ugrožava telesni integritet, duševno zdravlje ili spokojstvo drugog člana porodice.⁵³ Deca žrtve nasilja i zanemarivanja su deca kod koje postoji opasnost da će postati žrtve ili ako jesu žrtve zlostavljanja, zanemarivanja, nasilja i eksploatacije, odnosno ako su im fizičko, psihičko ili emocionalno blagostanje i

razvoj ugroženi delovanjem ili propustima roditelja, staratelja ili druge osobe koja se o njima neposredno stara. Nasilje u porodici nad decom može da se ispoljava u različitim oblicima: fizičko nasilje,⁵⁴ emocionalno nasilje,⁵⁵ seksualno nasilje,⁵⁶ ekonomsko nasilje/ eksploatacija deteta,⁵⁷ zanemarivanje.^{58,59}

Deca žrtve nasilja u sistemu socijalne zaštite ostvaruju sledeće usluge:⁶⁰

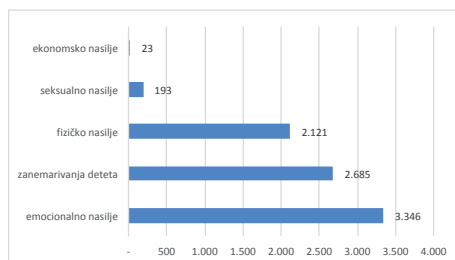
- Usluge smeštaja u prihvatilište pružaju se najduže u trajanju do šest meseci deci žrtvama nasilja u porodici, zlostavljanja ili zanemarivanja.
- Usluga svratišta dostupna je deci koja žive ili rade na ulici te se smatraju žrtvama zanemarivanja ili zlostavljanja i dobrovoljno zatraže ili pristanu na uslugu.
- Usluge SOS telefona za žene sa iskustvom nasilja je besplatna telefonska SOS linija koja je operativna 24 časa 365 dana u godini, radi pružanja pomoći, konsultacija i podrške u poverljivoj formi i uz poštovanje anonimnosti žena, odnosno devojčica ispod 18 godina sa iskustvom rodno zasnovanog nasilja.
- Usluga stanovanja uz podršku je dostupna najduže godinu dana žrtvama trgovine ljudima sa navršenih 15 godina života.

Broj prijava nasilja u porodici nad decom evidentiranih od strane CSR u toku 2020. godine iznosio je 8.365. Prema vrstama nasilja u 2020. godini sa 40% dominiraju prijave zbog emocionalnog nasilja nad decom. U CSR je u 2020. godini evidentirano: 2.685 prijava zanemarivanja

deteta, 2.121 prijava fizičkog nasilja, 193 prijave seksualnog nasilja i 23 prijave ekonomskog nasilja.⁶¹

Udeo devojčica i dečaka za koju je prijavljeno nasilje je gotovo izjednačen u svim vrstama nasilja izuzev kod seksualnog nasilja, gde je dominantan udeo devojčica, koje u 2020. godini čine 80,8% žrtava ovog vida nasilja.

Grafikon 13. Prijavljeni slučajevi nasilja nad decom, 2020.

Izvor: RZSZ

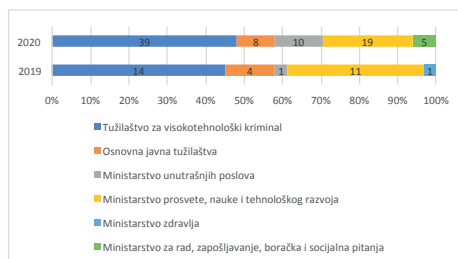
U 2020. godini u prihvatilištima za žrtve nasilja u porodici⁶² evidentirano je 129 dece. Najveći udeo od 56,6% činila su deca predškolskog uzrasta. Usluge svratišta⁶³, 2020. godine koristilo je ukupno 409 dece ulice od kojih je 95,1% bilo osnovnoškolskog uzrasta. Uslugu SOS telefona za žene sa iskustvom rodno zasnovanog nasilja koristile su 34 devojčice starosti do 17 godina. Udeo devojčica u ukupnom broju korisnica SOS telefona u 2020. godini iznosio je 1,7%.⁶⁴

Digitalni prostor postaje sve značajniji kontekst u kome su deca izložena nasilju. Prema navodima u Strategiji za prevenciju i zaštitu dece od nasilja za period 2020–2023. godine, 65% najmlađih ispitanika iz uzorka uzrasta 9 i 10 godina i gotovo svi učesnici (98%) iz najstarije uzrasne grupe (15–17 godina), svakodnevno pristupaju

internetu sa mobilnog/pametnog telefona. Deca počinju da koriste internet u sve mlađem uzrastu, na personalizovani način (sa vlastitih, mobilnih uređaja), bez odgovarajućeg uvida roditelja/staratelja u njihove aktivnosti, što ima važnih implikacija u praksi. Svaki treći učenik iz uzorka, tokom poslednjih godinu dana, doživeo je neko uznemiravajuće iskustvo na internetu. Digitalno vršnjačko nasilje doživelo je 16% učenika, dok je 15% doživelo nasilje u interakciji uživo. Trećina ispitanih učenika u isto vreme je trpela i vršila digitalno nasilje.⁶⁵

Nacionalni kontakt centar za bezbednost dece na internetu počeo je sa radom 2017. godine i predstavlja jedinstveno mesto za pružanje saveta o pametnom i bezbednom korišćenju interneta, kao i prosleđivanje prijave o štetnom, neprimerenom ili nelegalnom sadržaju i ponašanju na internetu. Aktivnosti Centra su: edukacije na terenu, onlajn edukacije putem sajta i društvenih mreža, saradnja sa nadležnim institucijama i organima, saradnja sa međunarodnim i domaćim organizacijama u cilju podizanja svesti o mogućim opasnostima na internetu. Tokom 2020. godine Centar je kreirao 1.422 predmeta, od kojih je 1.341 bilo savetodavne prirode, a 81 (2,6 puta više nego 2019. godine) su bili predmeti koji su zahtevali prosleđivanje nadležnim institucijama i organima.⁶⁶

Grafikon 14. Predmeti Nacionalnog kontakt centra za bezbednost dece na internetu prosleđeni nadležnim institucijama, 2019. i 2020. godine

Izvor: Nacionalni kontakt centar za bezbednost dece na internetu

Zakonodavni i strateški okvir u Republici Srbiji

Zakonodavni okvir

Porodični zakon⁶⁷ propisuje osnovne odredbe zaštite dece, koja mora da bude u najboljem interesu deteta u svim aktivnostima koje se tiču deteta. U skladu sa Porodičnim zakonom država ima obavezu da poštuje, štiti i unapređuje prava deteta, kao i da preduzima sve potrebne mere za zaštitu deteta od zanemarivanja, od fizičkog, seksualnog i emocionalnog zlostavljanja te od svake vrste eksploatacije. Država je, takođe, dužna da detetu bez roditeljskog staranja obezbedi zaštitu u porodičnoj sredini uvek kada je to moguće. Porodični zakon definiše i osnovne pojmove nasilja u porodici i zaštite od nasilja u porodici.

Planom rada Vlade Republike Srbije za 2021. godinu⁶⁸ planirano je usvajanje Zakona o izmenama i dopunama Porodičnog zakona do oktobra 2021. godine. Cilj je da se Porodični zakon prilagodi potrebama na koje ukazuju iskustva stečena tokom njegove primene,

unaprede odredbe koje nisu funkcionalne, ali i da se one usklade sa drugim zakonima kao što su Zakon o socijalnoj zaštiti i Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom.

Sprečavanje nasilja u porodici regulisano je i Zakonom o sprečavanju nasilja u porodici⁶⁹. U skladu sa ovim zakonom sprečavanje nasilja u porodici sastoji se od skupa mera kojima se otkriva da li preti neposredna opasnost od nasilja u porodici i skupa mera koje se primenjuju kada je neposredna opasnost otkrivena. Nasilje u porodici, u smislu ovog zakona, jeste akt fizičkog, seksualnog, psihičkog ili ekonomskog nasilja učinioca prema licu sa kojim je učinilac krvni srodnik u pravoj liniji, a u pobočnoj liniji do drugog stepena ili kome je usvojitelj, usvojenik, hranjenik ili hranitelj ili prema drugom licu sa kojim živi ili je živio u zajedničkom domaćinstvu. Odredbe ovog zakona primenjuje se i na pojedina krivična dela definisana Krivičnim zakonikom RS⁷⁰, poput obljuje nad detetom (čl. 180 Krivičnog zakonika), navođenja deteta da prisustvuje polnim radnjama (čl. 185a Krivičnog zakonika), zapuštanja i zlostavljanja maloletnog lica (čl. 193 Krivičnog zakonika).

U skladu sa Zakonom o socijalnoj zaštiti⁷¹, maloletno lice (dete) jeste korisnik prava ili usluga socijalne zaštite, kada mu je usled porodičnih i drugih životnih okolnosti, ugroženo zdravlje, bezbednost i razvoj, odnosno ako je izvesno da bez podrške sistema socijalne zaštite ne može da dostigne optimalni nivo razvoja. Zakonom o socijalnoj zaštiti definisani su uslovi za ostvarivanje prava na NSP, kao i prava na uvećanu NSP. Planom rada Vlade za 2021. godinu planirane su izmene ovog zakona.

Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom⁷² uređuje pravo na dečiji dodatak, kao davanje namenjeno deci, čiji je materijalni položaj ugrožen a koja redovno pohađaju školu. Pored dečijeg dodatka, Zakon predviđa i druga davanja namenjena socijalno-ugroženim porodicama sa decom, poput naknade troškova boravka u predškolskoj ustanovi za decu bez roditeljskog staranja, za decu sa smetnjama u razvoju, za decu korisnike NSP i za decu iz materijalno-ugroženih porodica.

Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja⁷³, takođe je važan za položaj dece i njihovo blagostanje. Zakon predviđa da svako lice u Republici Srbiji ima pravo na obrazovanje i vaspitanje. Pripremni predškolski program i osnovno obrazovanje su obavezni i besplatni, dok je srednje obrazovanje besplatno, ali ne i obavezno. Zakonom je definisano da je obrazovanje i vaspitanje usmereno ka detetu i da izlazi u susret potrebama deteta. Takođe, poštovanje ljudskih prava i prava svakog deteta u obrazovnom sistemu zagarantovano je Zakonom. Zakon izričito zabranjuje svaku vrstu nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u obrazovnim ustanovama i propisuje prevenciju vršnjačkog nasilja.

Plan rada Vlade za 2021. godinu, predvideo je usvajanje veoma važnog zakona za položaj dece u Republici Srbiji – Zakona o pravima deteta i Zaštitniku prava deteta. Usvajanje ovog zakona u planu je već izvesno vreme, predlog zakona izrađen je 2019. godine, kada je sprovedena i javna rasprava.

Osnovni ciljevi ovog zakona su sledeći: ostvarivanje prava deteta i utvrđivanje obaveza organa javne vlasti pravnih i fizičkih lica radi ostvarivanja prava deteta,

načini i postupci zaštite prava deteta; uspostavljanje i regulisanje rada Zaštitnika prava deteta, kao nezavisne institucije za promociju, unapređenje, zaštitu i ostvarivanje prava deteta; uspostavljanje jedinstvenih kriterijuma i standarda za ostvarivanje najboljeg interesa deteta u svim oblastima života i razvoja deteta i stvaranje uslova za njihovu primenu; uspostavljanje mera za ostvarivanje i zaštitu prava deteta; utvrđivanje posebnih prava deteta i osnovnih načela u postupcima u kojima deca učestvuju pred sudovima, državnim organima i drugim organizacijama koja vrše javna ovlašćenja i dr.⁷⁴

Strateški okvir

Položaj dece u Srbiji regulisan je brojnim strateškim dokumentima, koji su međusobno manje ili više povezani. Nacionalni plan akcije za decu, usvojen 2004. godine, istekao je 2015. godine. Godine 2018. formirana je radna grupa i najavljen rad na novom Nacionalnom planu akcije za decu, ali dokument još uvek nije usvojen. Usvajanje Nacionalnog plana akcije za decu obaveza je koja proističe iz Konvencije UN o pravima deteta. Nedostatak ovog dokumenta predstavlja veliki razlog za zabrinutost, s obzirom na činjenicu da od 2016. godine Republika Srbija nema jedinstvenu politiku u oblasti prava deteta.

Strategija razvoja obrazovanja i vaspitanja u Republici Srbiji do 2030. godine i prateći Akcioni plan za period od 2021. do 2023. godine osnov su za ostvarivanje sistemskog unapređivanja obrazovanja u Republici Srbiji.⁷⁵ Vizija razvoja obrazovanja i vaspitanja, definisana Strategijom, jeste u tome da obezbedi kvalitetno obrazovanje za postizanje punog potencijala svakog

deteta, mlade i odrasle osobe u Republici Srbiji. Misija obrazovanja u narednom periodu jeste da obezbedi obrazovanje visokog kvaliteta koje služi razvoju pojedinca, a time i društva u celini.

Nacionalna strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja za period od 2020. do 2023. godine⁷⁶ sa Akcionim planom za 2020–2021. na sveobuhvatan, multisektorski način tretira pitanje nasilja nad decom. Ovaj dokument predstavlja važan korak u procesu strateškog unapređenja zaštite dece od nasilja u Srbiji. Strategija definiše različite vrste nasilja i prepoznaje veći broj okruženja u kojima se nasilje dešava. U tom smislu, ukazuje i na to da telesno kažnjavanje deteta u cilju ispravljanja ili kontrole ponašanja predstavlja jedan vid zlostavljanja deteta i da kao društvo moramo imati nultu toleranciju prema tome. Dokument ističe i važnost posebne zaštite dece iz osetljivih grupa koja su često izložena višestrukim oblicima nasilja, a kao posebno ugrožene grupe dece, između ostalih, decu izbeglice, decu migrante, LGBTI decu, romsku decu.⁷⁷

Nacionalna strategija za unapređenje položaja žrtava i svedoka krivičnih dela u Republici Srbiji za period od 2020. do 2025. godine sa pratećim Akcionim planom za period od 2020 do 2025. godine⁷⁸, predstavlja strateški dokument koji predviđa usklađivanje zakonodavstva sa Direktivom Evropske unije o uspostavljanju minimalnih standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava kriminaliteta (Direktiva 2012/29/EU) i uspostavljanje Nacionalne mreže za pomoć i podršku žrtvama i svedocima krivičnih dela. Cilj ovog strateškog dokumenta jeste da se svim žrtvama i svedocima krivičnih dela obezbedi adekvatan nivo procesnih prava,

sistemska, stručna i dostupna pomoć i podrška i poseban nivo zaštite, i to naročito ranjivim kategorijama žrtava.⁷⁹

U cilju zaštite dece od zlostavljanja i zanemarivanja, 2005. godine, donesen je Opšti protokol za zaštitu dece od zlostavljanja i zanemarivanja. Nakon donošenja Zakona o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima deteta⁸⁰ država se obavezala da preduzme mere za sprečavanje i da obezbedi zaštitu deteta od svih oblika nasilja u porodici, institucijama i široj društvenoj sredini.

S obzirom na to, da je sprečavanje zlostavljanja i zanemarivanja i zaštita deteta složen proces, bilo je neophodno uspostaviti dobru saradnju između stručnjaka iz svih oblasti koji rade sa decom (zdravstvo, obrazovanje, socijalna zaštita, policija, pravosuđe i dr.), što je i razlog donošenja Opšteg protokola. Ulogu koordinatora aktivnosti zaštite dece ima centar za socijalni rad, kao glavna služba za zaštitu dece. Opšti protokol se odnosi na svu decu, čija je dobrobit ugrožena, bez diskriminacije, odnosno bez obzira na porodični status, etničko poreklo i bilo koje druge socijalne ili individualne karakteristike deteta (rasu, boju, pol, jezik, veroispovest, nacionalnost, mentalne, fizičke ili druge specifičnosti deteta i njegove porodice).

Strategijom prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštite žrtava za period od 2017. do 2022. godine⁸¹ koncipirani su sveobuhvatni odgovori društva na trgovinu ljudima, u skladu sa novim izazovima, rizicima i pretnjama. Strategija je usmerena ka unapređenju sistema prevencije, pomoći i zaštite žrtava i suzbijanju trgovine ljudima, posebno žena i dece.

Strategija razvoja informacione bezbednosti u Republici Srbiji za period od 2017. do 2020. godine⁸² utvrđuje da je za adekvatnu zaštitu dece na internetu neophodno podizanje svesti i roditelja i dece, kao i jačanje uloge škole kroz odgovarajuće školske programe o bezbednim načinima korišćenja interneta i drugih informacionih tehnologija.

Pregled stanja i obaveza u procesu pristupanja EU

Od 2014. godine, Republika Srbija učestvuje u zvaničnim pregovorima o pristupanju EU, pošto je dobila status kandidata 2012. godine. U septembru 2013. godine Vlada je potpisala Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju sa EU i obavezala se da će postepeno usklađivati nacionalno zakonodavstvo sa skupom opštih prava i obaveza koji su obavezujući za sve države članice EU - *acquis communautaire* (acquired).

U okviru procesa pregovora za pristupanje Republike Srbije Evropskoj uniji, 2017. godine je otvoreno i privremeno zatvoreno Poglavlje 26 – obrazovanje i kultura. Poglavlje 26 ne podrazumeva konkretna merila i ne zahteva izradu posebnog Akcionog plana, a Pregovaračka pozicija Republike Srbije sadrži aktivnosti koje se odnose na dalji proces usaglašavanja zakonodavnog i institucionalnog okvira sa pravnim tekovinama i standardima EU u oblastima obrazovanja, omladine, sporta i kulture.⁸³

U oblasti obrazovanja planirane su izmene zakonskog okvira u cilju ostvarivanja strateških ciljeva Srbije i paketa ciljeva strategija „Evropa 2020“, i „Obrazovanje i obuke 2020“, što će omogućiti poboljšanje kvaliteta obrazovanja na svim

nivoima, kao i obezbediti jačanje kapaciteta za učestvovanje u programima EU.

U predškolskom obrazovanju i vaspitanju, fokus će biti na postavljanju celokupnog pravnog okvira za kvalitetno i dostupno predškolsko vaspitanje i obrazovanje, kroz izmenu Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja i Zakona o predškolskom obrazovanju i vaspitanju, kao i na porastu obuhvata dece predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem.

U oblasti osnovnog obrazovanja cilj je smanjenje osipanja i intenzivan rad na vaspitnoj ulozi škole u osnovnom obrazovanju, koja će doprineti celovitom razvoju ličnosti učenika, participaciji učenika u procesu učenja, preuzimanju odgovornosti i jačanju motivacije za učenje i intelektualni rad.

Uspostavljanje sistema Nacionalnog okvira kvalifikacija (NOK) omogućeno je donošenjem Zakona o nacionalnom okviru kvalifikacija, a započeo je i proces referenciranja NOK-a prema Evropskom okviru kvalifikacija.⁸⁴

Akcioni plan za Poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje⁸⁵ (AP19), koji je Republika Srbija usvojila 2020. godine predviđa donošenje Zakona o izmenama i dopunama Zakona o socijalnoj zaštiti, kao i njegovu implementaciju kroz donošenje podzakonskih akata, jačanje kapaciteta ustanova i stručnih radnika i pružanje podrške porodici i deci. Usvajanje izmena Zakona bilo je planirano za IV kvartal 2020. godine, ali je pandemija virusa COVID-19 usporila celi proces.

Akcionim planom za Poglavlje 19, Vlada Republike Srbije obavezala se i na usvajanje dve važne strategije za položaj

dece: Strategije razvoja sistema socijalne zaštite i Strategije deinstitucionalizacije i razvoja usluga u zajednici, sa pripadajućim akcionim planovima. Rad na Strategiji razvoja sistema socijalne zaštite započeo je 2019. godine, kada je inicijalna verzija Strategije izrađena. Proces nije u potpunosti bio u skladu sa Zakonom o planskom sistemu Republike Srbije, te se ove godine krenulo iznova sa radom na izradi Strategije. U toku je proces izrade *Ex-ante* analize sistema socijalne zaštite. Nacrta Strategija deinstitucionalizacije i razvoja usluga u zajednici pripremljen je 2021. godine, prošao je proces javnih rasprava i konsultacija i u toku je procedura za njeno usvajanje od strane Vlade Republike Srbije.

Akcioni plan za Poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava⁸⁶ (AP23) predstavlja sveobuhvatni reformski dokument koji tretira položaj dece kako kroz segment osnovnih prava, tako i kroz funkcionisanje pravosuđa, a na bazi preporuka i prelaznih merila definisanih od strane Evropske komisije. AP23 predviđa da će Republika Srbija do pristupanja EU⁸⁷ unaprediti stepen poštovanja prava deteta, s posebnim osvrtom na grupu socijalno ranjive dece, na decu sa invaliditetom i decu žrtve zločina, da će aktivno radi na smanjenju institucionalizacije u korist povećanja broja rešenja porodične nege, da će usvojiti i primenjivati Strategiju i akcioni plan za prevenciju i zaštitu dece od svih oblika nasilja, kao i da će uspostaviti pravosudni sistem po meri deteta, uključujući kroz izmene i dopune i sprovođenje Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica. Zatim kroz unapređivanje rada Saveta za maloletničko pravosuđe, obezbeđivanje obuke za rad sa maloletnim prestupnicima, kao i kroz unapređivanje alternativnih sankcija za maloletna lica i mere za

reintegraciju maloletnih prestupnika u društvo.

Od gore pomenutih prelaznih merila, Republika Srbija je usvojila Strategiju i AP za prevenciju i zaštitu dece od svih oblika nasilja 2021. godine. Do kraja godine očekuje se usvajanje Strategije deinstitutionalizacije i razvoja usluga u zajednici, a tokom 2022. godine očekuje se usvajanje Strategije socijalne zaštite Republike Srbije.

Akcioni plan za Poglavlje 24 – Pravda, sloboda i bezbednost⁸⁸ (AP24) predstavlja sveobuhvatni reformski dokument koji se položajem dece bavi kroz više aspekata, uključujući azil, migracije i trgovinu ljudima, a na bazi preporuka i prelaznih merila definisanih od strane Evropske komisije.

Izveštaj Evropske komisije o napretku Srbije⁸⁹, objavljen u oktobru 2021. godine, konstatuje da je Savet za prava deteta, koji predstavlja koordinaciono telo zaduženo za praćenje nove Strategije za prevenciju i zaštitu dece od nasilja, ponovo uspostavljen u aprilu 2021. godine, ali da je potrebno da ga podrži tehničko telo. EK je u Izveštaju istakla i da se kasni sa usvajanjem izmena i dopuna Zakona o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, ali i da nakon isteka prethodnog Nacionalnog akcionog plana za prava deteta 2015. godine, nije zabeležen napredak ka usvajanju novog.

Iako je relativno mali broj dece smešten u ustanovama socijalne zaštite, kršenja prava deteta u velikim ustanovama za decu sa smetnjama u razvoju i dalje predstavlja razlog za zabrinutost, što je dodatno pogoršano u vreme pandemije virusa COVID-19 kao rezultat mera fizičkog distanciranja.

Iako Srbija sprovodi Strategiju za sprečavanje i suzbijanje trgovine ljudima za period 2017–2022. godine, čiji je fokus na zaštiti žena i dece, EK u najnovijem izveštaju, apostrofirajući da postoji kašnjenje u izradi pratećeg akcionog plana za period 2021–2022. godine, Centar za zaštitu žrtava trgovine ljudima je operativan, ali prihvatilište u okviru centra nije u funkciji od avgusta 2020. godine zato što mu nedostaje neophodna licenca. Trenutno samo jedna sigurna kuća kojom upravlja organizacija civilnog društva obezbeđuje podršku devojkama i ženama. Iako je zakonski moguće, obeštećenje se retko dodeljuje žrtvama jer za to ne postoji zvaničan sistem niti fond. Najčešći vid eksploatacije je i dalje seksualna eksploatacija, a zatim radna. Do sada nisu definisani zvanični indikatori za identifikaciju žrtava.

EK posebnu pažnju u Izveštaju o napretku RS usmerava ka migrantima, koji u centrima dobijaju usluge smeštaja i zaštite.⁹⁰ Ranjive grupe su identifikovane i usluge socijalne zaštite su dostupne. Većina dece bez pratnje ili razdvojene dece smeštena je u prihvatnim objektima, dok su deca koja zahtevaju posebnu pažnju i posebnu negu smeštena u specijalizovanim ustanovama. Deci migrantima se nudi obrazovanje uključivanjem u nacionalni sistem školovanja. Migrantima se pružaju i zdravstvene usluge u prihvatnim centrima i kroz javni zdravstveni sistem, što finansira EU.⁹¹

Kada je u pitanju zdravstvena zaštita i prenosive bolesti, EK sugerise da veću pažnju treba posvetiti podizanju nivoa svesti, naročito o važnosti vakcinacije dece.⁹²

Direktna preporuka EK usmerena ka deci u okviru izveštaja nalazi se u Poglavlju 26 kojom se poziva Republika Srbija da u narednoj godini preduzme dalje mere u cilju povećanja učešća dece u predškolskom vaspitanju i obrazovanju, naročito dece iz ugroženih sredina.

Zaključci i ključne preporuke za unapređenje položaja mladih

Broj dece mlađe od 14 godina u Republici Srbiji kontinuirano opada. Udeo dece u ukupnoj populaciji zadržava se na istom nivou (oko 14%) što ukazuje na činjenicu da broj dece opada istim tempom kao i ostatak populacije. Prema podacima o siromaštvu, deca su najugroženija kategorija stanovništva prema oba koncepta merenja siromaštva (i apsolutnom i relativnom). Porodice sa decom u znatnoj meri su više izložene riziku siromaštva u odnosu na porodice bez dece.

U cilju unapređenja materijalnog položaja, u Republici Srbiji kroz sistem socijalne i dečije zaštite obezbeđuju se, između ostalih dva tipa davanja: novčana socijalna pomoć i dečiji dodatak. Oba sa proverom materijalnog položaja porodice ili domaćinstva. Poslednjih godina je broj materijalno ugrožene dece evidentirane u sistemu socijalne zaštite u porastu i dominira u odnosu na ostalu decu korisnike. U cilju bolje targetiranosti materijalnih davanja u okviru sistema socijalne zaštite, 2021. godine usvojen je Zakon o socijalnim kartama. Pretpostavka je da će zakon doprineti boljoj i pravednijoj raspodeli ograničenih finansijskih sredstava. U narednom periodu

neophodno je razmotriti mogućnost povećanja iznosa NSP i DD, makar za porodice sa decom.

U skladu sa Konvencijom o pravima deteta i u skladu sa obavezama preuzetim kroz pregovaračku poziciju za Poglavlje 23, u Republici Srbiji opada broj dece smeštene u rezidencijalni smeštaj sistema socijalne zaštite, dok istovremeno raste broj dece na porodičnom smeštaju. Zabrinjava međutim i dalje visok broj dece sa smetnjama u razvoju i dece sa invaliditetom smeštene u rezidencijalni smeštaj. Treba ubrzati usvajanje dugo očekivanih strateških dokumenata – Strategije razvoja socijalne zaštite i Strategije deinstitucionalizacije i razvoja usluga u zajednici, ali i nastaviti rad na stvaranju uslova za dalji rad na deinstitucionalizaciji. Za ovo su neophodne usluge podrške porodici i deci u zajednici, koje je neophodno razvijati u što kraćem narednom periodu.

U obrazovnom sistemu, raste obuhvat dece predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem, ali u kategoriji dece starosti od 3 godine do polaska u pripremni predškolski program. Stopa obuhvata dece jaslenog uzrasta (od 6 meseci do navršene 3 godine) i dalje je na nivou od 30%. U narednom periodu neophodno je nastaviti rad na što većem obuhvatu dece predškolskim vaspitanjem i obrazovanjem, posebno socijalno ugrožene dece. Poslednjih godina obuhvat dece obaveznom vakcinacijom u stalnom je padu. Tokom 2020. godine, usled pandemije COVID 19, taj obuhvat drastično je opao, pogotovo kada je u pitanju vakcinacija MMR vakcinom.

Neophodno je u narednom periodu pojačati kampanju podizanja svesti o važnosti i neophodnosti vakcinacije dece. Podaci o gojaznosti dece, kao jedne od determinanti njihovog zdravlja (kako u detinjstvu, tako i u kasnijem životnom dobu), ukazuju na porast gojazne dece iz generacije u generaciju, što predstavlja veliki rizik po njihovo zdravlje. Gojaznost je posebno prisutna kod male dece (5-6 godina starosti). Neophodno je pristupiti rešavanju ovog problema, pre nego što zdravlje dece bude i trajno ugroženo. Prilikom preventivnih pregleda, neophodno je promovisati zdrave stilove života, zdravu ishranu i fizičku aktivnost za decu.

Zaštita dece od nasilja i zlostavljanja predstavlja jedan od ključnih segmenata brige o deci i njihovom blagostanju. Usvajanjem Strategije za prevenciju i zaštitu dece od svih oblika nasilja, načinjeni su inicijalni koraci u ovom pravcu. Neophodno je u narednom periodu ubrzati proces donošenja planiranog Zakona o pravima deteta i Zaštitniku deteta, kao i Nacionalnog plana akcije za decu, čije donošenje je bitno za povezivanje i dalje usmeravanje strateških pravaca u oblasti zaštite dečijih prava ka odredbama UN Konvencije o pravima deteta.

Reference:

1. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0057%20%20>
2. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8536-2021-INIT/en/pdf%20>
3. Službeni Glasnik Republike Srbije, br.41/21 i 46/21
4. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-7473-2020-INIT/en/pdf%2010>
5. https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/eu-strategy-rights-child-and-european-child-guarantee_en#the-eu-strategy-on-the-rights-of-the-child
6. European Commission, EU Strategy on the Rights of the Child, Brussels, 2021., dostupno na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/childrights_annex1_2021_4_digital_0.pdf
7. European Commission, Annex to the EU Strategy on the Rights of the Child, EU and International Frameworks, https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/ds0821040enn_002.pdf
8. https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/eu-strategy-rights-child-and-european-child-guarantee_en#the-eu-strategy-on-the-rights-of-the-child
9. UNICEF, Konvencija o pravima deteta, Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o učešću dece u oružanim sukobima, Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji.
10. Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o pravima deteta, Sl. list SFRJ - Međunarodni ugovori, br. 15/90 i Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori, br. 4/96 i 2/97
11. Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji, uz Konvenciju o pravima deteta Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori, br. 7/2002.
12. Zakon o potvrđivanju Fakultativnog protokola o učešću dece u oružanim sukobima uz Konvenciju o pravima deteta Sl. list SRJ - Međunarodni ugovori, br. 7/2002.
13. Zakon o ratifikaciji Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima, Službeni list SFRJ, br. 7/71
14. Zakon o ratifikaciji Međunarodnog pakta o ekonomskim, socijalnim i kulturnim pravima, Službeni list SFRJ, br. 7/71
15. Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti dece i saradnji u oblasti međunarodnog usvojenja, Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori, broj 12/2013.
16. Zakon o potvrđivanju Konvencije o zaštiti dece od seksualnog iskorišćavanja i seksualnog zlostavljanja, Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori, broj 1/2010
17. Zakon o potvrđivanju Konvencije Saveta Evrope o sprečavanju i borbi protiv nasilja nad ženama i nasilja u porodici, Službeni glasnik RS - Međunarodni ugovori, broj 12/2013.
18. Zakon o potvrđivanju Konvencije o visokotehnološkom kriminalu, Službeni glasnik RS – Međunarodni ugovori, broj 19/2009.
19. Drugi i treći izveštaj rađeni su istovremeno. Sva dokumenta vezano za Konvenciju o pravima deteta, uključujući i izveštaje i zaključna razmatranja Komiteta UN dostupna su na: <https://www.minijmpdd.gov.rs/lat/medjunarodni-ugovori-prava-deteta.php>
20. Imajući u vidu da podaci korišćeni za sagledavanje trenutnog stanja potiču iz različitih izvora i različitih sistema, u pojedinim segmentima, dešavaće se odstupanja od ove starosne granice.
21. Koeficijent zavisnosti mlađeg stanovništva je odnos između ukupnog broja mladih od 0 do 14 godina i broja lica radnog uzrasta (od 15 do 64).
22. Koeficijent zavisnosti starijeg stanovništva je odnos između ukupnog broja starijih od 65 godina i broja lica radnog uzrasta (od 15 do 64).
23. Đokić, M., Golubović, N., Petrović, V., Demografski potencijal Nišavskog okruga, Glasnik Antropološkog društva Srbije, Niš, vol. 49, str. 127-136, 2014, UDK 572(05), ISSN 1820-7936
24. Stopa rizika siromaštva ili stopa relativnog siromaštva predstavlja meru relativnog siromaštva, koje podrazumeva nemogućnost ostvarenja životnog standarda koji je odgovarajući u odnosu na društvo u kome pojedinac živi. Prag rizika siromaštva, odnosno relativna linija siromaštva, 2019. godine iznosila je 19,381 dinar. Svaki pojedinac koji je imao prosečan mesečni dohotak ispod ove linije, smatra se u riziku od siromaštva.

25. RZS, Saopštene PD10 – Anketa o prihodima i uslovima života, broj 282 – god. LXXI, Beograd: RZS, 15.10.2021.
26. cept apsolutnog siromaštva određuje da li je lice siromašno ili ne poređenjem njegove potrošnje sa linijom siromaštva, koja se smatra minimumom za zadovoljenje osnovnih životnih potreba. 2019. godine linija siromaštva iznosila je 12.495 dinara, a svako lice koje je imalo potrošnju manju od tog iznosa, smatra se apsolutno siromašnim.
27. <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/rs/socijalno-ukljucivanje-u-rs/statistika-siromastva/apsolutno-siromastvo/>
28. Republički zavod za statistiku, DevInfo, Republika Srbija – Profil, RZS, Beograd, Oktobar, 2021.
29. Ibid.
30. Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, Položaj osetljivih grupa u procesu pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji – Pregled stanja: Položaj Roma i Romkinja, Beograd, 2021., dostupno na: <http://socijalnoukljucivanje.gov.rs/rs/polozaj-osetljivih-grupa-u-procesu-evropskih-integracija/>
31. Republički zavod za statistiku i UNICEF. 2019. Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u Srbiji i Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u romskim naseljima u Srbiji, 2019, Izveštaj o nalazima istraživanja. Beograd, Srbija: Republički zavod za statistiku i UNICEF
32. World Health Organization, Recommendations for Routine Immunization - Summary Tables, WHO, November 2021., dostupno na: https://cdn.who.int/media/docs/default-source/immunization/immunization_schedules/immunization-routine-table2.pdf?sfvrsn=3e27ab48_9&download=true
33. Republički zavod za statistiku i UNICEF. 2019. Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u Srbiji i Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u romskim naseljima u Srbiji, 2019, Izveštaj o nalazima istraživanja. Beograd, Srbija: Republički zavod za statistiku i UNICEF
34. Republički zavod za statistiku i UNICEF. 2019. Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u Srbiji i Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u romskim naseljima u Srbiji, 2019, Izveštaj o nalazima istraživanja. Beograd, Srbija: Republički zavod za statistiku i UNICEF
35. Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut” i Republički zavod za statistiku, Istraživanje zdravlja stanovništva Srbije 2019. godine, Beograd, 2021.
36. Ibid.
37. Ibid.
38. Republički zavod za socijalnu zaštitu, Deca u sistemu socijalne zaštite 2020. godine, RZSZ, Beograd, 2021.
39. Ibid.
40. Službeni glasnik RS, broj 24/2011.
41. Republički zavod za socijalnu zaštitu, Deca u sistemu socijalne zaštite 2020. godine, RZSZ, Beograd, 2021.
42. Član 11, Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom, Službeni glasnik RS, broj 113/2017, 50/2018, 46/2021 - odluka US, 51/2021 - odluka US, 53/2021 - odluka US i 66/2021.
43. Službeni glasnik RS, broj 113/2017, 50/2018, 46/2021 - odluka US, 51/2021 - odluka US, 53/2021 - odluka US i 66/2021.
44. Republički zavod za socijalnu zaštitu, Deca u sistemu socijalne zaštite 2020. godine, RZSZ, Beograd, 2021.
45. UNICEF, Konvencija o pravima deteta, Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o učešću dece u oružanim sukobima, Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji, dostupno na: <https://www.unicef.org/serbia/media/3186/file/Konvencija%20o%20pravima%20deteta.pdf>
46. Republički zavod za statistiku, DevInfo, Republika Srbija – Profil, RZS, Beograd, Oktobar, 2021.
47. Stopa dece na smeštaju računa se kao broj dece na smeštaju u odnosu na 1000 dece u populaciji.
48. Republički zavod za socijalnu zaštitu, Deca u sistemu socijalne zaštite 2020. godine, RZSZ, Beograd, 2021.
49. Republički zavod za statistiku, DevInfo, Republika Srbija – Profil, RZS, Beograd, Oktobar, 2021.
50. Ibid.

51. Ibid.
52. United Nations Children's Fund (UNICEF), Social Monitor: Social protection for child rights and wellbeing in Central and Eastern Europe, the Caucasus and Central Asia, Geneva, December 2015
53. Zakon o socijalnoj zaštiti i u skladu sa Opštim protokolom o zaštiti dece od zlostavljanja I zanemarivanja
54. Podrazumeva korišćenje delova tela ili oružja radi pretnje, kazne, kontrolisanja ili povređivanja druge osobe.
55. Podrazumeva zastrašivanje, konstantno kritikovanje, potcenjivanje, različite optužbe, emocionalno učenjivanje, stvaranje nesigurnosti kod žrtve, verbalno zlostavljanje, uznemiravanje, maltretiranje, itd.
56. Podrazumeva svaku povredu polne slobode i morala, svaki vid degradiranja i ponižavanja na seksualnoj osnovi, svaki vid prisiljavanja na seksualni odnos i silovanje.
57. Podrazumeva oduzimanje novca i vrednih stvari, kontrolisanje zarade, zabranu da se zaposli i ostvari sopstvene prihode, nametanje obaveze stalnog podnošenja detaljnih izveštaja o trošenju novca i dr.
58. Podrazumeva zapostavljanje detetovih bazičnih fizičkih i psiholoških potreba koje može izazvati ozbiljna oštećenja zdravlja i razvoja, propuste roditelja ili staratelja da obezbede adekvatnu hranu, smeštaj i odeću, propuste u zaštiti deteta od fizičkih povreda ili opasnosti, kao i neobezbeđivanje odgovarajuće medicinske nege ili lečenja i napuštanje deteta.
59. Republički zavod za socijalnu zaštitu, Deca u sistemu socijalne zaštite 2020. godine, RZSZ, Beograd, 2021.
60. Ibid.
61. Republički zavod za socijalnu zaštitu, Deca u sistemu socijalne zaštite 2020. godine, RZSZ, Beograd, 2021.
62. U Republici Srbiji postoji 6 licenciranih pružalaca ove usluge i to u sledećim gradovima: Beograd, Kragujevac, Pančevo, Niš, Leskovac, Vranje
63. U Republici Srbiji postoji samo tri licencirana pružaoca na teritoriji Beograda.
64. Republički zavod za socijalnu zaštitu, Deca u sistemu socijalne zaštite 2020. godine, RZSZ, Beograd, 2021.
65. Nacionalna strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja za period od 2020. do 2023. godine, Službeni glasnik RS, broj 80/2020.
66. Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija, Izveštaj o radu Nacionalnog kontakt centra za bezbednost dece na internetu za 2020. godinu, dostupno na:
<https://pametnoibebezbedno.gov.rs/digitalna-biblioteka/>
67. Službeni glasnik RS, broj 18/2005, 72/2011 – dr. zakon i 6/2015
68. Vlada Republike Srbije, Plan rada Vlade za 2021. godinu, Beograd, februar 2021., dostupno na:
<https://www.srbija.gov.rs/dokument/370535/plan-rada-vlade-republike-srbije.php>
69. Službeni glasnik RS, broj 94/2016
70. Službeni glasnik RS, broj 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019
71. Službeni glasnik RS, broj 24/2011.
72. Službeni glasnik RS, broj 113/2017, 50/2018, 46/2021 – odluka US, 51/2021 – odluka US, 53/2021 – odluka US i 66/2021
73. Službeni glasnik RS, broj 88/2017, 27/2018 – dr. zakon, 10/2019, 27/2018 – dr. zakon i 6/2020
74. Centar za prava deteta, CPD Info – Bilten centra za prava deteta, april – jun 2020.
75. Dostupno na:
<https://www.mpn.gov.rs/strategija-razvoja-obrazovanja-i-vaspitanja-u-republici-srbiji-do-2030-godine/>
76. Službeni glasnik RS, broj 80/2020.
77. Centar za prava deteta, CPD Info – Bilten centra za prava deteta, april – jun 2020.
78. Dostupno na:
<https://www.mpravde.gov.rs/sr/tekst/30567/nacionalna-strategija-za-ostvarivanje-prava-zrtava-i-svedoka-krivcnih-dela-u-republici-srbiji-za-period-2020-2025-godine-19082020.php>
79. Centar za prava deteta, CPD Info – Bilten centra za prava deteta, april – jun 2020.
80. Službeni list SFRJ – dodatak: Međunarodni ugovori, broj 15/90 i Službeni list SRJ – dodatak: Međunarodni ugovori, br. 4/96 i 2/97

81. Službeni glasnik RS, broj 77/2017
82. Službeni glasnik RS, broj 53/2017
83. <https://www.mpn.gov.rs/otvoreno-poglavlje-26-obrazovanje-i-kultura/>
84. <https://www.mpn.gov.rs/otvoreno-poglavlje-26-obrazovanje-i-kultura/>
85. Republika Srbija, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Akcioni plan za Poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje, Beograd, 2020.
86. Republika Srbija, Pregovaračka grupa za Poglavlje 23, Revidirani Akcioni plan za Poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava, Beograd, 2020.
87. To su zapravo prelazna merila sprem kojih će se meriti napredak Republike Srbije u segmentu osnovnih prava i funkcionisanja pravosuđa koji se odnosi na decu.
88. Dostupno na:
<http://www.mup.gov.rs/wps/wcm/connect/8249dbda-bf82-4475-bc12-70b71e27a768/%D0%90%D0%9A%D0%A6%D0%98%D0%9E%D0%9D%D0%98+%D0%9F%D0%9B%D0%90%D0%9D+%D0%97%D0%90+%D0%9F%D0%9E%D0%93%D0%9B%D0%90%D0%92%D0%89%D0%95+24+-+%D0%A2%D0%A0%D0%95%D0%8B%D0%98+%D0%9D%D0%90%D0%A6%D0%A0%D0%A2+%28%D1%81%D0%B5%D0%BF%D1%82%D0%B5%D0%BC%D0%B1%D0%B0%D1%80+2015%29.pdf?MOD=AJPERES&CVID=IO7CIZb>
89. Evropska komisija, Radni dokument Komisije, Republika Srbija – Izveštaj za 2021. godinu, Strazbur, 19.10.2021.
90. Prema navodima EK u Izveštaju o napretku za 2021. godinu, u centrima u RS smešteno je 2.778 dece bez pratnje ili razdvojene dece, što predstavlja povećanje od oko 20% u poređenju sa 2019. godinom, dok je dužina njihovog boravka smanjena. Prosečno 360 dece bez pratnje ili razdvojene dece je bilo prisutno u Srbiji u toku 2020. godine. Od ovog broja, 122. je bilo smešteno u ustanovama socijalne zaštite za specijalizovane ili korisnicima prilagođene usluge. Zakonom predviđene usluge socijalne zaštite se trenutno finansiraju od strane EU, a sprovode kroz nacionalni sistem socijalne zaštite.
91. Evropska komisija, Radni dokument Komisije, Republika Srbija – Izveštaj za 2021. godinu, Strazbur, 19.10.2021.
92. Evropska komisija, Radni dokument Komisije, Republika Srbija – Izveštaj za 2021. godinu, Strazbur, 19.10.2021.

Literatura:

Centar za prava deteta, CPD Info – Bilten centra za prava deteta, april – jun 2020.

Đokić, M., Golubović, N., Petrović, V., Demografski potencijal Nišavskog okruga, Glasnik Antropološkog društva Srbije, Niš, vol. 49, str. 127-136, 2014, UDK 572(05), ISSN 1820-7936

Evropska komisija, Radni dokument Komisije, Republika Srbija – Izveštaj za 2021. godinu, Strazbur, 19.10.2021.

European Commission, EU Strategy on the Rights of the Child, Brussels, 2021.

European Commission, Annex to the EU Strategy on the Rights of the Child, EU and International Frameworks

Institut za javno zdravlje Srbije „Dr Milan Jovanović Batut“ i Republički zavod za statistiku, Istraživanje zdravlja stanovništva Srbije 2019. godine, Beograd, 2021.

Krivični zakonik RS, Službeni glasnik RS, broj 85/2005, 88/2005 - ispr., 107/2005 - ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/2019

Ministarstvo trgovine, turizma i telekomunikacija, Izveštaj o radu Nacionalnog kontakt centra za bezbednost dece na internetu za 2020. godinu

Nacionalna strategija za prevenciju i zaštitu dece od nasilja za period od 2020. do 2023. godine, Službeni glasnik RS, broj 80/2020

Nacionalna strategija za unapređenje položaja žrtava i svedoka krivičnih dela u Republici Srbiji za period od 2020. do 2025. godine

Porodični zakon, Službeni glasnik RS, broj 18/2005, 72/2011 - dr. zakon i 6/2015

Republički zavod za socijalnu zaštitu, Deca u sistemu socijalne zaštite 2020. godine, RZSZ, Beograd, 2021.

Republički zavod za statistiku i UNICEF. 2019. Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u Srbiji i Istraživanje višestrukih pokazatelja položaja žena i dece u romskim naseljima u Srbiji, 2019, Izveštaj o nalazima istraživanja, Beograd, Srbija: Republički zavod za statistiku i UNICEF

Republički zavod za statistiku, DevInfo, Republika Srbija – Profil, RZS, Beograd, Oktobar, 2021.

Republika Srbija, Akcioni plan za Poglavlje 24 - Pravda, sloboda, bezbednost, Beograd, 2015.

Republika Srbija, Ministarstvo za rad, zapošljavanje, boračka i socijalna pitanja, Akcioni plan za Poglavlje 19 – Socijalna politika i zapošljavanje, Beograd, 2020.

Republika Srbija, Pregovaračka grupa za Poglavlje 23, Revidirani Akcioni plan za Poglavlje 23 – Pravosuđe i osnovna prava, Beograd, 2020.

RZS, Saopštene PD10 – Anketa o prihodima i uslovima života, broj 282 – god. LXXI, Beograd: RZS, 15.10.2021.

Strategija prevencije i suzbijanja trgovine ljudima, posebno ženama i decom i zaštite žrtava za period od 2017. do 2022. godine, Službeni glasnik RS, broj 77/2017

Tim za socijalno uključivanje i smanjenje siromaštva, Položaj osetljivih grupa u procesu pristupanja Republike Srbije Evropskoj uniji – Pregled stanja: Položaj Roma i Romkinja, Beograd, 2021.

UNICEF, Konvencija o pravima deteta, Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o učešću dece u oružanim sukobima, Fakultativni protokol uz Konvenciju o pravima deteta o prodaji dece, dečijoj prostituciji i dečijoj pornografiji

United Nations Children's Fund (UNICEF), Social Monitor: Social protection for child rights and wellbeing in Central and Eastern Europe, the Caucasus and Central Asia, Geneva, December 2015

Vlada Republike Srbije, Plan rada Vlade za 2021. godinu, Beograd, februar 2021.

Vlada Republike Srbije, Program ekonomskih reformi za period od 2021. do 2023. godine, Beograd, 2021.

World Health Organization, Recommendations for Routine Immunization - Summary Tables, WHO, November 2021.,

Zakon o finansijskoj podršci porodici sa decom, Službeni glasnik RS, broj 113/2017, 50/2018, 46/2021 - odluka US, 51/2021 - odluka US, 53/2021 - odluka US i 66/2021

Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja, Službeni glasnik RS, broj 88/2017, 27/2018 - dr. zakon, 10/2019, 27/2018 - dr. zakon i 6/2020

Zakon o socijalnoj zaštiti, Službeni glasnik RS, broj 24/2011

Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, Službeni glasnik RS, broj 94/2016

PODRŠKA: Izradu ovog dokumenta omogućila je Vlada Švajcarske u okviru projekta „Podrška unapređenju socijalnog uključivanja u Republici Srbiji“.

NAPOMENA: Ovaj dokument ne predstavlja zvaničan stav Vlade Republike Srbije, kao ni Vlade Švajcarske. Svi pojmovi upotrebljeni u publikaciji u muškom gramatičkom rodu obuhvataju muški i ženski rod lica na koja se odnose.
